

NAUKI O RODZINIE

Rozprawy i Monografie
Tom XXXV
Rok 2024

NAUKI O RODZINIE
SZANSE I WYZWANIA DZIEDZINY
I DYSCYPLINY NAUKOWEJ

REDAKCJA NAUKOWA
KS. DR WOJCIECH KUĆKO

INSTYTUT PAPIEŻA JANA PAWŁA II
WYDAWNICTWO NAUKOWE UKSW
WARSZAWA 2024

Redaktor naczelny
Ks. dr hab. Zdzisław Struzik, prof. em. UKSW

Recenzenci
Prof. dr hab. Andrzej Derdziuk OFMCap, KUL
Dr hab. Małgorzata Duda, prof. UPJPII

Redaktor prowadzący
Marta Świerczek

Redakcja merytoryczna, korekta
Katarzyna Kozakowska

Korekta językowa
Biuro tłumaczeń Textem

Opracowanie graficzne, skład i łamanie
Julia Wiśniewska

Fotografia na okładce
<https://unsplash.com>

Druk
Drukarnia Wydawnictwa Arka

©Copyright by Authors
©Copyright by Instytut Papieża Jana Pawła II
Warszawa 2024

ISBN Instytutu Papieża Jana Pawła II · 978-83-67056-42-7
ISBN Wydawnictwa Naukowego UKSW · 978-83-8281-492-7

ISSN 2450-5218

Instytut Papieża Jana Pawła II
ul. Prymasa Augusta Hłonda 1 · 02-972 Warszawa
tel. 22 213 11 90 · instytut@ipjp2.pl · www.ipjp2.pl

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ul. Dębowej 5, domek nr 2 · 01-815 Warszawa · tel. 22 561 89 23
wydawnictwo@uksw.edu.pl · wydawnictwo.uksw.edu.pl

JEDNOSTKA
ORGANIZACYJNA
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
MAZOWIECKIEGO

Mazowsze.
serce Polski

Wydawnictwo Naukowe
UKSW

KS. ZDZISŁAW STRUZIŁ
WYDZIAŁ STUDIÓW NAD RODZINĄ
UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Instytut Papieża Jana Pawła II
ORCID 0000-0002-2808-9786

AKSJOLOGICZNE PODSTAWY WYCHOWAWCZE W MAŁŻEŃSTWIE I RODZINIE

AXIOLOGICAL EDUCATIONAL FOUNDATIONS IN MARRIAGE AND FAMILY

ABSTRAKT

Aksjologia małżeństwa i rodziny wskazuje na dobro, jakie płynie z małżeństwa i rodziny dla kultury religijnej i pozareligijnej. W społeczeństwach Europy, w obliczu słabnącej wiary, takie działanie może ustrzec rodziców i władze społeczno-polityczne od licznych błędów: edukacyjnych, formacyjnych i idei proponowanych współczesnemu światu – wielości płci, przygodności związków małżeńskich, nienaturalnych sposobów regulacji poczęć i budowania sztucznych form populacyjnych. W obliczu tak głębokich przemian, jakie dokonują się w cywilizacji europejskiej, konieczny jest powrót do edukacji aksjologicznej. Wychowanie do wartości – począwszy od środowiska małżeńskiego, rodzinnego, przez szkołę, miejsce pracy i formy życia indywidualnego – nieustannie trwa i buduje właściwy obraz społeczeństwa pod względem materialnym, duchowym, a także religijnym.

SŁOWA KLUCZOWE

aksjologia, małżeństwo, rodzina, wychowanie

ABSTRACT

The axiology of marriage and family refers to the good that flows from marriage and family, bebefitting both religious and non-religious culture. In European societies, in the face of declining faith, it can protect parents and socio-political authorities from numerous errors: educational, formative, and relating to ideas proposed to the modern world, such as gender plurality, casual nature of marriage, unnatural ways of regulating conception and the construction of artificial population forms. With such profound changes taking place in the European civilization, it is necessary to return to axiological education. Educating for values – from the marital and family environment, through school, the workplace and various forms of individual life – is continuously taking place and shaping the appropriate image of society in terms of material, spiritual and religious aspects.

KEYWORDS

axiology, marriage, family, education

WPROWADZENIE. OGÓLNE INFORMACJE O AKSJOLOGII

Funkcjonowanie państw europejskich opiera się na pewnym określonym modelu instytucji, której główną normą, jak się wydaje, jest „jedność w różnorodności”. Realizuje się ją w oparciu o zasady solidarności i pomocniczości. W obliczu tak głębokich przemian, jakie dokonują się w cywilizacji europejskiej, konieczny jest powrót do edukacji aksjologicznej. Wychowanie do wartości, poczynając od środowiska małżeńskiego, rodzinnego, przez szkołę, miejsce pracy i formy życia indywidualnego, nieustannie trwa i buduje właściwy obraz społeczeństwa pod względem materialnym, duchowym, a także religijnym.

Kościół i środowiska, w których funkcjonuje człowiek, są odzwierciedleniem aksjologii opartej na podstawowych źródłach, to jest na: Piśmie Świętym, *Katechizmie Kościoła Katolickiego* i prawie kanonicznym Kościoła katolickiego. Do aksjologii jako takiej odwołuje się także nauczanie papieskie, podejmując temat wychowania do namiętności, małżeństwa, a szczególnie do godności rodzicielstwa.

Każdy człowiek jest objęty przez Kościół macierzyńską troską, ponieważ w życiu ludzkim spełnia się tajemnica wcielenia i zbawienia. Chrystus przyjął ciało ludzkie i w nim dokonał dzieł zbawczych. Dlatego Kościół głosi „Ewangelię życia całemu światu i wszelkiemu stworzeniu (por. Mk 16, 15)”¹.

Podstawowa sprawność, w jaką powinien być „wyposażony” człowiek, to umiejętność wartościowania, poznawania siebie, swoich emocji i reakcji oraz odpowiedzialność za siebie i innych. Najbardziej ogólna i dość powszechnie funkcjonująca definicja określa wartość jako to, co jest cenne i ważne dla jednostki i społeczeństwa, a co prowadzi do jej integralnego rozwoju, dzięki czemu osiąga się pełnię człowieczeństwa.

Najkrótsza, a zarazem najgłębsza definicja „wychowania do wartości”, którą podaje św. Jan Paweł II, to kształtowanie własnego człowieczeństwa. „W wychowaniu bowiem chodzi o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby coraz bardziej «był», a nie tylko więcej «miał» – aby więc poprzez wszystko, co «ma», co «posiada», bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, ażeby również umiał bardziej «być» nie tylko «z drugim», ale także i «dla drugich»”².

Bardziej niebezpieczne niż błędne pojęcia i teorie uniemożliwiające prawidłowe odczucie wartości, są niewłaściwe postawy i zachowania. Brak zdefiniowanej obiektywnej hierarchii wartości prowadzi do kierowania się w życiu własnymi, subiektywnymi normami postępowania i zasadami działania, które dobro, sprawiedliwość, wolność, prawdę, wierność, pokój i miłość odczytują wyłącznie w obrębie własnych potrzeb i korzyści.

1 Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, nr 2, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, red. S. Małysiak, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2005, s. 641-752.

2 Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Do przedstawicieli UNESCO*, Paryż (2.06.1980), w: tegoż, *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, wybór tekstów i oprac. red. M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkula, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej. Fundacja Jana Pawła II – Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym–Lublin 1988, s. 58.

Wartości rozpoznajemy w kontekście doświadczenia, które często nazywa się przeżywaniem. Nietypowość tego doświadczenia polega na tym, że podczas rozpoznania każdej obiektywnej wartości człowiekowi towarzyszy uczucie wzruszenia. Doświadczenie wartości obiektywnej jest spotęgowane osobistym przeżywaniem oraz całym spektrum odczuć i skojarzeń, które w tej samej chwili się ujawniają. Warto skorzystać tu z refleksji fenomenologów, którzy mówią o emocjonalnej intuicji wartości, która może ustrzec od postawy współczesnego neomodernizmu, stawiającego indywidualnego człowieka wraz z jego zachowaniem i poglądami na naczelnym miejscu.

Jeżeli zatem przymiemy personalistyczne spojrzenie na człowieka, to wtedy samo doświadczenie aksjologiczne również musi zostać zdefiniowane całościowo z rozumową, emocjonalną i duchową sferą poznawczą człowieka. Samo poznanie racjonalne czy też samo tylko przeżycie emocjonalne pozbawia właściwego spojrzenia na wartości. Wartości muszą zostać rozpoznane w kontekście całej psychofizycznej sfery człowieka. Rozpoznawanie wartości, doświadczanie wartości i wychowywanie do wartości są przeżyciami złożonymi i zróżnicowanymi w zależności od typu wartości. Dlatego inaczej ujmujemy wartości estetyczne, utylitarne, moralne, wartości przeżyć duchowych, czynów czy wartości materialne³. Szczególnie wartości moralne i nabyte przez doświadczenie stają się niezbędne w pożyciu małżeńskim i w życiu rodzinnym.

1. WYCHOWANIE DO WARTOŚCI

Współczesnym problemem w procesach wychowania jest odejście od wartości uniwersalnych i niezmiennych, które kształtują osobowość człowieka oraz relacje człowieka z innymi ludźmi. Coraz trudniejsze staje się urzeczywistnienie wartości obiektywnych, które nie są zależne od preferencji i subiektywizmu.

Fundamentem spojrzenia papieża Jana Pawła II na wychowanie jest godność człowieka. Człowiek jest zawsze podmiotem, jest takim dobrem, które nie może być traktowane jak przedmiot użycia czy zaspokajania przyjemności. Takie spojrzenie jest zarazem integralnym widzeniem natury człowieka. Mamy żyć i wzrastać w człowieczeństwie

3 Część zdań i opinii na temat aksjologii jest zaczerpnięta z: Z. Struzik, *Wprowadzenie do programu wychowawczego opartego na wartościach według nauczania Jana Pawła II*, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2019.

poprzez niekończące się uświadamianie sobie, kim jesteśmy i kim być powinniśmy. Papieska koncepcja wychowania z góry zakłada, że proces wychowawczy rozpoczyna się już w momencie poczęcia i ukierunkowany jest na cel nadrzędny, a celem tym jest w wymiarze religijnym – odnajdywanie i rozwijanie w sobie obrazu i podobieństwa do Boga⁴. Wychowanie jest więc zadziwiającym procesem, który nieodłącznie wiąże się z rozpoznawaniem i kierowaniem się w codziennym życiu wartościami.

Podstawowe wartości jakie wyróżnia św. Jan Paweł II to: życie, prawda, miłość, wolność, sprawiedliwość, pokój i solidarność. Można przyjąć, że na ich podstawie mówi się o innych, bardziej szczegółowych wartościach. Sama aksjologia jako proces wychowania do wartości wymaga zaangażowania osoby – samowychowania oraz zaangażowania wspólnoty, która prowadzi i porządkuje proces wychowawczy dzieci, młodzieży, jak również dorosłych, małżonków i rodziców, na przestrzeni całego życia.

Wychowanie narzeczonych, małżonków i rodziców, a w dalszej kolejności dzieci dokonuje się w środowisku, w społeczności, która charakteryzuje się w danej większości – wspólnocie – określoną kulturą: językiem, historią, zwyczajami, nawykami, literaturą i sztuką, a także wyznawaną religią. Kultura, a wraz z nią sposoby wychowawcze, zmieniają się; kultura kształtowana jest czynnikami zewnętrznymi (fizycznymi): klimatem, położeniem geograficznym, miejscem zamieszkania, rozwojem nauki i techniki⁵. Należy uwzględnić także poziom wykształcenia i przyjmowane przekonania moralne, a czasami ideologiczne, związane z religią i polityką. Niezmienna jest natomiast natura człowieka, jest dalej *homo sapiens* (stworzeniem rozumnym), odpowiedzialnym za swoje działania tak intelektualne, jak i zbiorowe, materialne i moralne, bowiem ocena moralna czynów ludzkich oparta jest na samoświadomości. Człowiek wie, co jest dobre, a co złe.

Relatywność wychowania, wykształcenia i przyjętych przekonań nie wpływa na obiektywną ocenę wartości, przynajmniej ogólnych, takich jak: życie, miłość,

4 „A wreszcie rzekł Bóg: «Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam. Niech panuje nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym, nad bydłem, nad ziemią i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi!» Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę” (Rdz 1, 26-27).

5 Por. Jan XXIII, Encyklika *Mater et Magistra*, Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas, Londyn; Pius XII, *Bożonarodzeniowe przemówienie radiowe* (24.12.1945), AAS 38 (1946) 22; Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, nr 40, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 461-530.

sprawiedliwość, pokój i wolność. Te wartości są cenne, istotne dla wszystkich ludzi i we wszystkich sytuacjach życia wspólnotowego – społecznego. Wychowanie zakłada bowiem logiczne i spójne działanie w zakresie dydaktyki i pedagogiki, a także teologii. Nauki te podpowiadają, jakie kierunki obrać, jakie zadania wyznaczyć, aby wychować prawe społeczeństwo, działające zgodnie z zasadami, które szanują godność człowieka i stoją na straży jego człowieczeństwa.

Dydaktyka i pedagogika przyjmują określone formy działania, zależnie od przyjętego podmiotu i przedmiotu naukowego i wychowawczego. Teologia również rozwija odpowiednie kierunki: teologia moralna, katechetyka, prawo kanoniczne, homiletyka. Katechetyka zajmuje się wychowaniem dzieci i młodzieży, przygotowuje programy dostosowane do poziomu intelektualnego i wieku. Podmiotem w omawianym kierunku działania są narzeczeni, małżonkowie i rodziny. Przedmiotem dydaktyki i pedagogiki skierowanym do narzeczonych, małżonków i rodzin będą wartości zawarte w programach wychowawczych, szkoleniach, zgrupowaniach edukacyjnych, skupieniach i nabożeństwach.

Wychowanie religijne małżeństwa i rodziny w Kościele katolickim opiera się na celach i metodach wynikających z podstawowych źródeł: Pisma Świętego i Tradycji wraz z nauczaniem papieskim oraz nauczaniem Kościoła powszechnego. W diecezjach dostarczane są instrukcje, kursy, spotkania oraz organizowane są poradnie parafialne pod nadzorem i odpowiedzialnością biskupów⁶.

2. WARTOŚĆ ŻYCIA

Życie i godność człowieka stanowią fundamentalne dobro. Życie jest wartością, którą zawsze należy afirmować i chronić – od poczęcia do naturalnej śmierci – ponieważ jest darem i jedyną możliwością egzystencji doczesnej.

Objawienie chrześcijańskie rzuca nowe światło na tożsamość człowieka, którego godność wypływa z racji stworzenia go na obraz i podobieństwo Boga⁷. Kresem życia człowieka nie jest wędrówka tu na ziemi, ale wezwanie do wspólnoty

6 Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, nr 3.

7 „A wreszcie rzekł Bóg: «Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam»” (Rdz 1, 26).

z Bogiem w wieczności. Stąd konieczne jest dziękczynienie za wartość życia, poprzez którą nawiązuje się relacje miłości, sprawiedliwości i solidarności z Bogiem i z innymi osobami.

Wychowanie musi pogłębiać wrodzoną człowiekowi wrażliwość na wyjątkowość życia. Nie powstało ono bowiem z racji naukowych eksperymentów, ale z decyzji miłującego Boga, który we wszystkich wymiarach przekracza człowieka. „Człowiek jest powołany do pełni życia, które przekracza znacznie wymiary jego ziemskiego bytowania, ponieważ polega na uczestnictwie w życiu samego Boga. Wzniosłość tego nadprzyrodzonego powołania ukazuje wielkość i ogromną wartość ludzkiego życia w jego fazie doczesnej. Życie w czasie jest bowiem podstawowym warunkiem, początkowym etapem i integralną częścią całego i niepodzielnego procesu ludzkiej egzystencji”⁸. Zasadami postępowania, które będą wynikiem zrozumienia wartości życia, będą konkretne działania realizowane we wszystkich grupach społecznych, w których funkcjonuje człowiek⁹.

Na poziomie człowieczeństwa, w kategoriach życia ludzkiego, należy mówić o osobie¹⁰, bowiem życie ludzkie zawiera w sobie pierwiastek duchowy wyrażający się przez intelekt, uczuciowość, altruizm i inne bogate właściwości. Zatem obrona życia wynika ze zrozumienia przesłania chrześcijańskiego. *Ewangelia życia* nawiązuje do dzieła stworzenia człowieka, które było i jest, powtarza się w następnych pokoleniach ludzkich.

Naturę ludzką przyjął Syn Boży Jezus Chrystus, otrzymaliśmy od Niego słowa i czyny, w których poznajemy pełną prawdę o życiu ludzkim¹¹, o jego wartości, a szczególnie o tym, że realizuje się ono w pełni w pomocy bliźniemu – w miłości do bliźniego. Święty Paweł w Liście do Galatów zachęca wiernych: „Jeden drugiego brzemiona noście i tak wypełniajcie prawo Chrystusowe” (Ga 6, 2).

8 Jan Paweł II, *Evangelium vitae*, nr 2.

9 Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 50, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 533-634.

10 Por. Jan Paweł II, *Evangelium vitae*, nr 2.

11 Zob. tamże, nr 29.

3. WARTOŚĆ OKREŚLONEJ PŁCI

Miłość ludzka pomiędzy mężczyzną i kobietą jest zjawiskiem powszechnym i naturalnym, opiera się na postawie życzliwości do osoby – mężczyzny albo kobiety. W miłości ludzkiej opartej na duchowych wartościach i na naturalnej wartości seksualności dokonuje się pełna realizacja osobowości mężczyzny i kobiety. Współżycie seksualne jest znakiem miłości i jednocześnie ma charakter prokreacyjny. Miłość ludzka, tak jak inne wartości, poszukuje wytłumaczenia w filozofii. Część filozofii zwana etyką wskazuje na właściwe formy realizacji miłości ludzkiej. Etyka poucza o celach i skutkach miłości, tak dla indywidualnych związków, jak i relacji społecznych.

Podstawa miłości ludzkiej w ujęciu filozoficznym zawiera się w stwierdzeniu, że celem bycia mężczyzną jest kobieta, a celem bycia kobietą jest mężczyzna. Tak tłumaczy się rodzaj płci: płeć męska i płeć żeńska. Seksualność wpisuje się w zjawiska biologiczne, w rzeczywistość przekazywania życia i opieki nad zrodzonym życiem.

Współczesna filozofia neomodernistyczna wyróżnia wiele płci, nawet około pięćdziesięciu, określając różnorodne zachowania związane z popędem seksualnym, LGBT+ i inne¹². Przyjęcie innej płci i zachowań z nią związanych wykracza poza naturalny rozwój człowieka o określonej płci fizycznej i psychicznej, zaakceptowanych w naturalnym procesie rozwoju organizmów żywych – ludzkich.

Płeć człowieka jest zdeterminowana w momencie zapłodnienia, żeńska albo męska, zgodnie z podziałem i połączeniem się chromosomów: XX¹³ albo XY. Ta fizyczna i biologiczna faza dokonuje się naturalnie, niejako spontanicznie, jednak statystycznie populacja ogólna zawiera zbliżoną liczbę osób określonej płci. Nie dotyczy to już zapłodnienia *in vitro*, gdzie możliwe jest zaburzenie tej proporcji. Określona biologicznie płeć (zewnątrzne organy płciowe) jest akceptowana przez cały okres życia; ta akceptacja rozpoczyna się w okresie dojrzewania płciowego i jednocześnie odczytywana jest jako wartość. Niewątpliwie współczesne problemy odnośnie wychowania i akceptacji własnej płci powinny być tematami omawianymi w procesie wychowania na poziomie

12 *Słowniczek LGBTQ+*, <https://ponton.org.pl/lgbtqiap/slowniczek-lgbtq/> [dostęp: 28.04.2023].

13 Od matki zawsze otrzymujemy chromosom X, a więc nasza płeć zależy od tego, jaki chromosom dostaniemy od ojca. U ptaków, żab i motyli jest odwrotnie. Por. P. Stanisławski, *XX i XY, czyli co decyduje o płci*, <https://www.crazynauka.pl/mamy-lacznie-23-pary-chromosomow-w-tym-jedna-pare-chromosomow/> [dostęp: 30.04.2023].

rodziny i szkoły. W obecnym czasie ideologizacji płci człowieka w procesach wychowawczych należy powrócić do „mowy ciała”, do rzeczywistości naturalnej – widocznej i przeżywanej.

W oparciu o Ewangelię św. Jan Paweł II odwołuje się także do świadomości i praw człowieka, stwierdza: „Natomiast właściwe dla etosu chrześcijańskiego na gruncie słów Chrystusa w Kazaniu na górze jest takie przetwarzanie świadomości i praw człowieka – zarówno mężczyzny, jak i kobiety – dzięki któremu w pełni ujawni się i urzeczywistni ta wartość, jaką ma ciało i płeć”¹⁴.

To nauczanie rozwiązuje odwieczny podział o charakterze manichejskim na zło ciała i dobro ducha, które są sobie przeciwne i zwalczają się albo rywalizują. Ciało ludzkie i jego płeć nie jest złem, jest wartością, tak jak całe ciało człowieka, które określa płeć i daje perspektywę życia we wzajemnej miłości małżonków w związku małżeńskim, którego celem jest, poza zawiązaną jednością, przekazanie życia.

4. WARTOŚĆ SYMPATII I NARZECZEŃSTWA

Człowiek – to pojęcie ogólne, z zasady doświadczamy w życiu spotkań z mężczyznami albo kobietami. To rozróżnienie jest podstawowe co do swojej natury. Na podstawie naturalnego rozróżnienia następuje wzajemna akceptacja tej różnorodności w spodziewanej jedności, dlatego mówimy ogólnie o człowieku, podkreślając jednocześnie równość, znaczenie i odpowiedzialność każdej płci człowieka (mężczyzny i kobiety), zgodnie z naturalnymi zdolnościami fizycznymi i psychicznymi.

4.1. SYMPATIA

Sympatia to piękne zjawisko akceptacji siebie samego i drugiej osoby odmiennej płci, zawiera w sobie pierwiastek naturalnej odmienności płci, ale także postawę duchową: „Ja cię akceptuję. Podobasz mi się, dlatego że jesteś, chociaż inny/inna. W twoim

14 Jan Paweł II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”. O Jana Pawła II teologii ciała*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2001, s. 78.

towarzystwie czuję się dobrze!” Taka akceptacja może się rozwijać na przestrzeni lat pomiędzy tymi samymi osobami, mężczyzną i kobietą, lub w okresie dojrzewania, pomiędzy chłopcem a dziewczyną, w zależności od ich fizycznego i psychicznego dojrzewania. To psychiczne dojrzewanie jest, albo powinno być, obopólne; jest niezbędne, bowiem mają się w człowieku rozwinąć wartości duchowe – akceptacji, a potem miłości.

4.2. PRZESŁANKI STATYSTYCZNE

Większość ankietowanych reprezentowała wiek pomiędzy 28 a 32 rokiem życia, co świadczy o dojrzałości osobowej i wiekowej do podjęcia decyzji o zawarciu małżeństwa¹⁵. Młodszy, urodzeni w latach 1991–1995, reprezentowali tylko 13% badanej grupy. Przeciętny wiek narzeczonego/narzeczonej wynosi więc 32 lata. Jest to dość zaawansowany wiek zawierania małżeństw i świadczy o przesuwaniu się momentu podejmowania decyzji o związku mężczyzny i kobiety. Należy śledzić przyczyny tego zjawiska, szczególnie uwzględniając wcześniejsze decyzje narzeczonych o byciu w związku nieformalnym.

5. NARZECZEŃSTWO I KONIECZNOŚĆ PRZYGOTOWANIA

Narzeczeństwo to intensywny czas przygotowania do małżeństwa, czas podejmowania decyzji, czas wyboru, już z określonym zamiarem związku mężczyzny z kobietą i kobiety z danym mężczyzną. W różnych kulturach ludzkich powstawały rozliczne formy narzeczeństwa, często włączano w czas narzeczeński wolę rodziców zainteresowanych, ustalano warunki materialne przyszłych małżonków, a niekiedy decydowano bez woli narzeczonych o czasie, miejscu i formie zawarcia związku.

Współcześnie narzeczeństwo opiera się na zdecydowanej woli narzeczonych, na ich znajomości, wiedzy i przygotowaniu. Tradycyjnie, w religiach chrześcijańskich, jest to czas jednego roku. W tym czasie narzeczeni powinni się poznać i przejść proponowane przez Kościoły lokalne trzy etapy przygotowania do małżeństwa: dalsze, bliższe i bezpośrednie¹⁶.

15 Zob. Z. Struzik, *Narzeczeni wobec wiary, życia, płodności i wychowania. Statystyka*, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2014.

16 *Przygotowanie do małżeństwa – krok po kroku*, Archidiecezja Warszawska, <https://archwwa.pl/dla-narzeczonych/przygotowanie-do-malzenstwa-krok-po-kroku/> [dostęp: 5.05.2023].

Istnieje także zjawisko przedłużania przygotowania do małżeństwa na wiele lat, niekiedy ze skutkiem prokreacyjnym. Narzeczeni – mężczyzna i kobieta – podejmują pełne życie wspólnotowe ze wszystkimi atrybutami, łącznie ze współżyciem seksualnym. Pomijane są także etapy przygotowania, a środowisko rodzinne i wychowawcze na poziomie szkoły podstawowej i szkoły średniej nie oferuje odpowiedniej wiedzy i przykładu. Bywa, że narzeczeni z różnych powodów skracają przygotowanie bliższe, rezygnują w szkole średniej z lekcji przygotowania do życia w rodzinie i religii, nie korzystają z kursów przygotowawczych do sakramentu małżeństwa, dni skupienia i różnych form duszpasterskich skierowanych do narzeczonych lub do dorosłej młodzieży. Skutki tego są widoczne w dalszym życiu małżeńskim i rodzinnym, a niekiedy stają się powodem rozstania.

Kluczowym etapem wszelkiego rodzaju przygotowań do małżeństwa i życia rodzinnego jest wyznaczenie celów. Realizując proces wychowawczy należy precyzyjnie określić cele podejmowanych działań, aby osiągnąć zamierzony skutek. W procesie wychowawczym na szczególnych zasadach dokonuje się wymiana idei i wartości. Narzeczeni – wychowywani w określonych modelach społecznych, przy pomocy rodziny, szkoły, wychowawców, środowiska i Kościoła, ale przede wszystkim poprzez samowychowanie – mają odkrywać, poznawać i realizować wartości ludzkie. Mają rozpoznawać, kim są i jak mogą zbudować przyszłe małżeństwo, jakimi treściami je wypełnić¹⁷. Treści te są bogate: naturalne i duchowe, a także religijne.

5.1. WYCHOWANIE NARZECZONYCH

Wychowanie obejmuje wszystkie fazy życia i na każdym z etapów ma specyficzne cele. W przypadku wychowania narzeczonych celem jest właściwe przygotowanie do życia w małżeństwie. Nauczanie Kościoła ten proces wychowawczy nazywa przygotowaniem dalszym do życia małżeńskiego i rodzinnego. Polega on na poznawaniu wzorów zachowań, przykładów życia, sposobów rozwiązywania konfliktów, norm i zasad postępowania wobec siebie i wobec innych. To przygotowanie dalsze jest

17 Zob. Z. Struzik, *Przewodnik dla narzeczonych i małżeństw. Narzeczeństwo jako przygotowanie do małżeństwa i rodziny w nauczaniu Jana Pawła II*, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2010, s. 19.

właściwe każdej społeczności ludzkiej, dzieje się ono samoistnie, naturalnie i stanowi o kulturze życia rodzinnego w danej społeczności.

5.2. PRZYGOTOWANIE I WYCHOWANIE SEKSUALNE NARZECZONYCH

Ankietowani narzeczeni reprezentowali określony profil socjologiczny, a więc byli przedstawicielami swoich rodzinnych społeczności. Ważne było pytanie o stan i wpływ przygotowania dalszego, które zostało zrealizowane w ich rodzinach. Co ciekawe, na pytanie: „Czy rodzice przekazali mi podstawową wiedzę na tematy seksualne?”, odpowiedzi „tak” i „nie” podzieliły się niemal po połowie. Taki podział odpowiedzi wskazuje na braki w wychowaniu dalszym, świadczy o tym, że rodzice zdecydowanie zaniedbali swój wychowawczy obowiązek. Odpowiedzi „tak” w przeważającym zakresie udzieliły kobiety (57%). Natomiast przy odpowiedzi „nie” dominowali mężczyźni (55%).

W ogólnej ocenie zdecydowanie polepszył się stopień wykształcenia, dominuje wykształcenie wyższe drugiego stopnia oraz wykształcenie na poziomie liceum. Skutkiem poszerzonej oferty wykształcenia, młodzi ludzie zdobyli właściwy średni i wyższy stopień wiedzy i umiejętności. Podstawą egzystencji materialnej nowych małżeństw i rodzin jest praca zawodowa. Niestety, tylko część narzeczonych cieszy się stałą pracą gwarantującą określony status majątkowy. Znaczna część badanych musi opierać swoją materialną przyszłość na pomocy rodziców.

Wydłużył się nadmiernie czas trwania tzw. narzeczeństwa, czyli stanu oczekiwania na formalne zawarcie związku cywilnego i kościelnego (sakramentu małżeństwa). W większości przypadków narzeczeństwo trwało od 1 roku do 4 lat i więcej. Okres narzeczeństwa przebiegał we wspólnym zamieszkaniu (58%) i przyjmował charakter życia małżeńskiego ze wszystkimi jego atrybutami, łącznie ze współżyciem seksualnym.

Należy dodać, że narzeczeni w 63% znali się już ponad 4 lata. Przechodzenie znajomości do stanu narzeczeństwa odbywało się płynnie, naturalnie i przyjmowało charakter pełnego współżycia małżeńskiego¹⁸.

18 Z. Struzik, *Narzeczeni wobec wiary...*, dz. cyt., s. 57.

Pod koniec lat 60. i 70. XX wieku następuje spadek wskaźnika zawierania małżeństw w większości krajów europejskich. Okres ten stanowi przełom dla związków kohabitacyjnych. Ich kohabitacja staje się jedną z alternatywnych form życia małżeńsko-rodzinnego¹⁹.

6. NOWE BADANIA PRZEPROWADZONE WŚRÓD NARZECZONYCH W LATACH 2018-2023

Rodzice narzeczonych z zasady akceptują wybór sympatii dokonany przez dzieci i są zainteresowani, aby ta sympatia zakończyła się związkiem małżeńskim (76%)²⁰. Wśród badanych dominuje potrzeba stworzenia rodziny, motywowana przede wszystkim wspólną miłością (69%). Wśród najczęściej wymienianych motywów stanu narzeczeństwa i małżeństwa znajdują się także dojrzałość emocjonalna i postawa odpowiedzialności za drugą osobę (45% i 44%). Narzeczeni wskazują na główne cele związku małżeńskiego: wzajemna miłość (69%), posiadanie dzieci (35%), wyjście z samotności (17%) i chęć poświęcenia się dla drugiego człowieka (16%). Z kolei na pytanie: „Czy rodzice przekazali ci podstawową wiedzę na tematy seksualne?”, odpowiedzi przedstawiają się następująco: „nie” – 58%, „tak” – 38%.

7. AKSJOLOGIA MAŁŻEŃSTWA

Naturalna skłonność pomiędzy mężczyzną i kobietą nieustannie trwa i prowadzi do zawierania związków płodnych, które mogą przekazywać życie ludzkie. Dzięki temu wartość życia jako takiego przenosi się w czasie z pokolenia na pokolenie. Kultury poszczególnych rodzin, narodów i obszarów świata wykształciły różne formy związków małżeńskich. Antropologia wyróżnia związki kobiety i mężczyzny o różnym charakterze

19 M. Oleszak, *Kohabitacja we współczesnej Polsce a jej model seksualności. Raport z badań*, w: *Współczesna rodzina. Szanse – Zagrożenia – Kierunki przemian*, red. nauk. K. Pujer, Exante, Wrocław 2016, s. 27-29.

20 Dane na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych przez Instytut Papieża Jana Pawła II w latach 2018-2023. Publikacja w opracowaniu.

z relatywnym traktowaniem podstawowych wartości: miłości, sprawiedliwości, prawdy, wolności, pokoju i solidarności.

Związek małżeński z natury powinien być trwały, ze względu na przygodność bytu ludzkiego realizującego się nie zawsze w dobrostanie, ale także poprzez choroby, śmierć, wypadki i inne nieszczęścia. Stałość związku stwarza poczucie bezpieczeństwa egzystencjalnego zarówno współmałżonka, jak i dzieci.

Prawda w związku była uroczyście zagwarantowana w składanej przysiędze małżeńskiej, nawet pod rygorem nieważności sakramentu, i jest niezbędna w sprawiedliwym współżyciu małżeństwa i rodziny. Wartość prawdy współdziała ze sprawiedliwością; sprawiedliwi współmałżonkowie dzielą się prawdą dla wspólnego dobra, tworzą prawdę związku dla siebie i dla społeczności. Stają w prawdzie także wobec własnych dzieci. Prawda, wzajemne stanie w prawdzie, stanowi o dojrzałym człowieczeństwie, wartości najwyższej, którą chcą praktykować małżonkowie.

Pomimo zobowiązań zagwarantowanych w przysiędze: „Ślubuję ci miłość, wierność [...] i że cię nie opuszczę, aż do śmierci [...]”²¹, małżonkowie nie tracą wartości wolności, nadal z niej korzystają, a przysięga wzajemnej wierności świadczy o ich dojrzałości i wyborze wspólnej drogi życia. Ewangelia „zwiastuje bowiem i ogłasza wolność dzieci Bożych, zdecydowanie odrzuca wszelką niewolę ostatecznie płynącą z grzechu”²².

Pokój jako wartość odnosimy do sprawiedliwych relacji międzyludzkich i międzynarodowych, opiera się on na sprawiedliwości. Sprawiedliwość małżeńska odnosić się może do podziału obowiązków małżeńskich i rodzinnych, podziału pracy i owoców pracy zarobkowej, a także do prawa spadkowego.

Solidarność to wyraz i potwierdzenie tak sprawiedliwości, jak i miłości; odnosi się ona do jednakowej godności każdego ze współmałżonków, do solidarnego podejmowania i wykonywania wszelkiego rodzaju zadań: wychowawczych, materialnych, pracowniczych i opiekuńczych. Solidarność wskazuje na sprawy społeczne – przecież małżeństwo wraz z rodziną jest najmniejszą, ale najważniejszą i podstawową społecznością. Nawet Kościół zależny jest od tej podstawy istnienia i rozwoju, jakim jest

21 Konferencja Episkopatu Polski, *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1974.

22 Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym [Gaudium et spes]*, nr 41, w: tegoż, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 526-606.

małżeństwo. Dlatego Sobór Watykański II chciał dać wymowny wyraz solidarności, szacunku i miłości do rodziny ludzkiej, nawiązując z nią dialog²³.

Wychowanie do małżeństwa wymaga zatem ogólnoludzkiego zaangażowania, wymaga wiedzy i postawy akceptacji wszystkich wartości, ale także wymaga akceptacji różnorodności w mężczyźnie i w kobiecie. Ta różnorodność wyraża się w płci, sposobie bycia, emocjonalnych przeżyciach, a nawet w myśleniu i wartościowaniu przedmiotów.

Natomiast wspólne myślenie, planowanie i realizowanie aspektów wspólnoty małżeńskiej prowadzi do trwałej zgody i do możliwości realizacji celów zarówno niezbędnych (zrodzenie i wychowanie dzieci), jak i relatywnie postronnych, związanych z ambicjami i karierami osobistymi.

Analiza danych statystycznych pokazuje, że do ideałów życia małżeńskiego należy dołączyć wychowanie, wykształcenie i podobieństwo w sprawach ideowych, religijnych. Widzimy powszechne zagrożenia skierowane właśnie do podstaw życia małżeńskiego: fałszywy i niepełny obraz Boga i Jego współdziałania z małżonkami. Małżeństwo staje się instytucją tymczasową:

- brakuje podstaw jedności małżeństwa i trwałości związku – z góry zakłada się możliwość rozstania, a nawet rozwodu, jeśli pojawią się trudności w akceptacji nowych sytuacji życiowych;
- odniesienia do wartości wyższych: miłości, altruizmu, sprawiedliwości, prawdy, a także jednakowej wiary, nie są wystarczająco silne, a niekiedy zupełnie ich brakuje;
- dominuje przedmiotowe traktowanie współmałżonka, egoizm oparty na pytaniu: „A co ja z tego będę miał/a?” – w sensie obecności, pomocy i zasobów materialnych;
- brakuje zaangażowania uczuciowego, charakter uczucia jest przejściowy, mijający wraz ze starzeniem się fizycznym współmałżonka, uciążliwościami dni powszednich, powrotem do nałogu, realizacją innych wartości życiowych, na przykład kariery.

Wszystkie te zagrożenia mogą się pojawić przed zawarciem związku małżeńskiego i bardzo dominować w psychice małżonków, szczególnie wtedy, kiedy ulega się modom, tak zwanej kulturze popularnej.

23 Tamże, nr 3.

7.1. AKSJOLOGIA UMOWY MAŁŻEŃSKIEJ

Sama umowa małżeńska może być rozpatrywana z punktu widzenia wartości. Występuje ona we wszystkich tradycyjnych kulturach i zwyczajach, tam gdzie chodzi o zabezpieczenie prawne trwałości związku mężczyzny i niewiasty. Zjawisko związku mężczyzny i niewiasty jest naturalne, biologiczne, ale także ma charakter socjalny – łączą się narzeczeni i łączą się dwie rodziny pochodzenia narzeczonych. W dalszej konsekwencji rodziny wchodzi w skład większych wspólnot lokalnych, regionalnych i narodowych.

Umowa małżeńska może mieć charakter prywatny i publiczny. Każda społeczność z zasady jest zainteresowana umową w formie deklaracji publicznej, co ma gwarantować trwałość związku z jej konsekwencjami²⁴.

W artykułe 47, par. 1-2 Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy czytamy o umowie majątkowej małżeńskiej: „Małżonkowie mogą przez umowę zawartą w formie aktu notarialnego wspólność ustawową rozszerzyć lub ograniczyć albo ustanowić rozdzielność majątkową lub rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków (umowa majątkowa). Umowa taka może poprzedzać zawarcie małżeństwa. Umowa majątkowa małżeńska może być zmieniona albo rozwiązana. W razie jej rozwiązania w czasie trwania małżeństwa, powstaje między małżonkami wspólność ustawowa, chyba że strony postanowiły inaczej”²⁵.

W powyższych artykułach traktujących o umowie małżeńskiej są zawarte aksjologiczne elementy, umowa ta opiera się na sprawiedliwości, solidarności i prawdzie, a także ma charakter publiczno-prawny.

Natomiast *Kodeks prawa kanonicznego* podkreśla prawną stronę umowy małżeńskiej, zakłada zgodę dwóch stron, mężczyzny i kobiety, i wskazuje na nieodwołalny charakter tego związku: „Małżeństwo stwarza zgoda stron między osobami prawnie do tego zdolnymi, wyrażona zgodnie z prawem, której nie może uzupełnić żadna ludzka władza. Zgoda małżeńska jest aktem woli, którym mężczyzna i kobieta w nieodwołalnym przymierzu wzajemnie się sobie oddają i przyjmują w celu stworzenia małżeństwa”²⁶.

24 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1359), art. 47 par. 1-2, <https://lexlege.pl/krio/art-47/> [dostęp: 12.05.2023].

25 Tamże, art. 47.

26 *Codex Iuris Canonici. Kodeks prawa kanonicznego*, Pallottinum, Poznań 2022, kan. 1057, par. 1-2.

Z punktu widzenia aksjologicznego, zgoda kanoniczna ma wartość opartą na prawdzie – obie strony mówią prawdę i ją deklarują na całe życie. Można też wskazać na solidarność obu stron w podjęciu wspólnoty małżeńskiej.

7.2. AKSJOLOGIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO

Małżeństwo osób ochrzczonych staje się sakramentalne²⁷, kiedy jest zawarte zgodnie z prawem Kościoła katolickiego²⁸ i z tego powodu nabiera nowych duchowych wartości. Dokumenty Kościoła katolickiego²⁹ opierają się na nauczaniu samego Jezusa Chrystusa: „Co więc Bóg złączył, tego niech człowiek nie rozdziela” (Mk 10, 9; por. Mt 19, 4-9; Łk 16, 18).

Małżeństwo jako integralna część prawd wiary, kieruje jednocześnie do poznania niewidzialnego Boga, który staje się widoczny poprzez swoje dzieła. Miłość jednocząca małżonków, wspólny cel, który ich złączył, będzie tym właśnie ujawnianiem się Boga w świecie³⁰. Jednocześnie małżeństwo w kontekście prawd wiary pozwala zobaczyć, że nie jest to instytucja świecka, ale znak i miejsce odwiecznej tajemnicy Boga. Sakramentalność związku wpisuje się przez to w życie Kościoła, a świadomość jego duchowych podstaw pozwala przetrwać trudności małżeńskie. Równocześnie w małżonkach od początku powstaje świadomość apostołskiego wymiaru życia małżeńskiego³¹.

27 „Przymierze małżeńskie, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury na dobro małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu”. Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1601.

28 Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, dz. cyt., nr 1055.

29 G. L. Müller, *Świadectwo mocy łaski. O nierozzerwalności małżeństwa i debacie dotyczącej dopuszczania do sakramentów osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach*, w: *Pozostać w prawdzie Chrystusa: małżeństwo i Komunia w Kościele katolickim*, red. R. Dodaro, Drukarnia i Księgarnia Świętego Wojciecha. Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2015, s. 154.

30 Por. Jan Paweł II, *Katecheza Małżeństwo w integralnym dziedzictwie przymierza* (13.10.1982), w: tegoż, *Dzieła zebrane*, cz. 1, t. 6: *Katechezy*, red. P. Ptasznik, Kraków 2007, s. 22.

31 Por. Jan Paweł II, *Apostolstwo świeckich*, zebr. i oprac. M. Jagosz, Czuwajmy – Fundacja Jana Pawła II. Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu, Kraków–Rzym 1999, s. 108; K. Lubowicki, *Duchowość małżeńska w nauczaniu Jana Pawła II*, Bratni Zew, Kraków 2007, s. 225.

Wartości małżeństwa sakramentalnego implikują wszystkie wartości naturalne związku mężczyzny i kobiety, zawierają one prawdę, wolność, sprawiedliwość, solidarność, a nawet miłość, i są ubogacone przez wartości religijne. Związek sakramentalny małżeński jest znakiem obecności i działania Chrystusa, jest drogą zbawienia, nadaje nowy specyficzny wyraz w praktykowaniu przykazania miłości (Mk 12, 28b-34). Małżonkowie tworzą rodzinę, przynajmniej zobowiązują się do zrodzenia potomstwa, a tym samym stają się podstawową społecznością – komórką życia społecznego.

7.3. AKSJOLOGIA UMOWY – PRZYSIĘGI MAŁŻEŃSKIEJ

Przysięga małżeńska zawiera podstawowe zobowiązania i tym samym wartości: „miłości, wierności i uczciwości małżeńskiej”³²: „Ja, [N.] biorę ciebie [N.] za żonę i ślubuję ci miłość, wierność i uczciwość małżeńską oraz że cię nie opuszczę aż do śmierci. (Tak mi dopomóż, Panie Boże wszechmogący, w Trójcy Jedyny, i wszyscy Święci)” – tak brzmi całość przysięgi małżeńskiej. Ostatnie zdanie: „Tak mi dopomóż...” jest wypowiedziane przez ochrzczonych, czyli osoby deklarujące wiarę chrześcijańską wyznania katolickiego i jest to uroczyste zaproszenie Boga w Trójcy Jedynego oraz wszystkich świętych do związku małżeńskiego, czyli całego nieba ze wszystkimi zbawionymi. Ta deklaracja małżonków umacnia do wypełniania zobowiązań i obowiązków tak małżeńskich, jak i rodzinnych.

Związek małżeński osób ochrzczonych zawsze jest sakramentem. Prawodawca w *Kodeksie prawa kanonicznego* określił, że istotnymi przymiotami każdego ważnie zawartego małżeństwa są jedność i nierozzerwalność, które w małżeństwie chrześcijańskim nabierają szczególnej mocy z racji jego sakramentalności³³. Zatem aksjologia małżeństwa chrześcijańskiego zawiera: jedność, nierozzerwalność i sakramentalność.

32 Konferencja Episkopatu Polski, *Obrzędy sakramentu małżeństwa...*, dz. cyt.

33 Zob. *Codex Iuris Canonici. Kodeks prawa kanonicznego*, dz. cyt., kan. 1056, par. 12.

8. AKSJOLOGIA RODZINY

Wartość rodziny pochodzi z porządku naturalnego: związku mężczyzny i kobiety, którzy przez płć mają zdolność do przekazania życia. Związek małżeński oparty na jedności charakteryzuje się stałością, przekazywaniem życia, tworzeniem rodziny – społeczności. Tworzy nową rzeczywistość o określonych właściwościach, zadaniach. Tworzy wspólnotę dóbr duchowych i materialnych.

Dziecko lub dzieci, które tworzą wraz z rodzicami rodzinę w sposób naturalny stanowią przedłużenie gatunku ludzkiego, otrzymują życie, otrzymują opiekę i wychowanie, a w przyszłości będą przekazicielami daru życia dla następnego pokolenia gatunku ludzkiego.

Wartości związane z rodziną na znanej przestrzeni egzystencji człowieka zawsze miały wysokie znaczenie, tak dla życia osobistego, jak i dla życia społecznego: rodzin, klanów, szczepów, narodów, państw, a także większych społeczności typu międzynarodowych wspólnot.

Wartość rodziny ma bezpośredni wpływ na życie wszystkich jej członków, a także na egzystencję większych społeczności. Przejawia się to w różnych formach życia rodzinnego, w kulturze danej społeczności, w zwyczajach, a także w budowaniu fizycznych i ekonomicznych podstaw funkcjonowania życia kulturalnego – kultury życia.

Święty Jan Paweł II mawiał, że „człowiek żyje prawdziwie ludzkim życiem dzięki kulturze. Jego życie jest kulturą również i w tym znaczeniu, że poprzez nią człowiek odznacza się i odróżnia od całej reszty istnień wchodzących w skład widzialnego świata: człowiek nie może obejść się bez kultury. Kultura jest właściwym sposobem istnienia i bytowania człowieka”³⁴. Z kulturą związana jest religia, a z religią wiara, z różnymi przejawami kultu oraz podstawami doktrynalnymi i zwyczajowymi. Należy zatem rozpatrywać wartość małżeństwa i rodziny w kategoriach wiary, wskazując na przykłady, perspektywy i właściwości małżeństwa sakramentalnego w przypadku religii monoteistycznej, w chrześcijaństwie, w wyznaniu katolickim.

Rodzina zbudowana na podstawie wartości objawionych przez Jezusa Chrystusa nabywa powiększonych wartości, sankcjonuje wartości naturalne i ubogaca je przez

34 Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Do przedstawicieli UNESCO...*, dz. cyt., nr 6.

wartości duchowe, religijne, które zostały objawione i włączone przez Zbawiciela Jezusa Chrystusa. Wartości naturalne i religijne łączą się w całość i stanowią o godności rodziny chrześcijańskiej – katolickiej.

9. Z NAUCZANIA PAPIESKIEGO

Niewątpliwie podstawą małżeństwa i rodziny jest miłość przejawiająca się w życzliwości, postawie pomocy, wsparciu duchowym i materialnym, a w szczególności sposób akceptacji, a nawet zafascynowaniu się drugą osobą: współmałżonkiem i dzieckiem.

Święty Jan Paweł II wyjaśnia, jak miłość Jezusa Chrystusa jest rozlana w sercach kochającej się rodziny: „Chrystus Zmartwychwstały «działa w sercach ludzi mocą Ducha swojego, nie tylko budząc pragnienia przyszłego wieku, lecz tym samym też ożywiając, oczyszczając i umacniając te szlachetne pragnienia, dzięki którym rodzina ludzka zabiega o uczynienie własnego życia bardziej ludzkim i o poddanie całej ziemi temu celowi». To także Duch zasiewa «ziarna Słowa», obecne w obrzędach i w kulturach, i otwiera je ku dojrzałości w Chrystusie»³⁵.

Papież Benedykt XVI wskazuje na obecność Chrystusa w życiu rodzinnym: „Gdy Jezus w swoich przypowieściach mówi o pasterzu, który szuka zaginionej owcy, o kobiecie poszukującej drachmy, o ojcu, który wychodzi na spotkanie marnotrawnego syna i bierze go w ramiona, wówczas wszystko to nie sprowadza się tylko do słów, lecz stanowi wyjaśnienie Jego działania i bycia»³⁶.

Podobnie i papież Franciszek wskazuje na dzieła, jakich dokonuje Bóg w środowisku rodziny: „Jezus, który pojednał wszystko w sobie, doprowadził małżeństwo i rodzinę do ich pierwotnej formy (por. Mk 10, 1-12). Rodzina i małżeństwo zostały odkupione przez Chrystusa (por. Ef 5, 21-32), odtworzone na obraz Trójcy Świętej»³⁷.

35 Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, nr 28, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 1: *Encykliki*, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 333-392.

36 Benedykt XVI, Encyklika „*Deus caritas est*”. *O miłości chrześcijańskiej*, nr 12, Wydawnictwo M, Kraków 2006.

37 Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska „*Amoris laetitia*”. *O miłości w rodzinie*, nr 36, Wydawnictwo M, Kraków 2016.

PODSUMOWANIE

Aksjologia małżeństwa i rodziny nieustannie bada i wskazuje na dobro, jakie jest i działa w tych związkach w kulturze religijnej i pozareligijnej. W obliczu słabnącej wiary w społeczeństwach Europy takie działanie może ustrzec rodziców i władze społeczno-polityczne od licznych błędów edukacyjnych i formacyjnych oraz idei proponowanych współczesnemu światu, takich jak: wielość płci, przygodność związków małżeńskich i nienaturalnych sposobów regulacji poczęć oraz budowania sztucznych form populacyjnych.

Największym błędem, być może, jest utrata wpływu edukacyjnego i formacyjnego na młode pokolenia, zarówno w wymiarach świeckich – państwowych, jak i w formacjach duchowych – kościelnych.

BIBLIOGRAFIA

- Benedykt XVI, Encyklika „*Deus caritas est*”. *O miłości chrześcijańskiej* (25.12.2005), Wydawnictwo M, Kraków 2006.
- Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska „*Amoris laetitia*”. *O miłości w rodzinie* (19.03.2016), Wydawnictwo M, Kraków 2016.
- Jan Paweł II, *Apostolstwo świeckich*, zebr. i oprac. M. Jagosz, Czuwajmy–Fundacja Jana Pawła II. Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu, Kraków–Rzym 1999.
- Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus* (1.05.1991), w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, red. S. Małysiak, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 1996, s. 461-530.
- Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae* (25.03.1995), w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, red. S. Małysiak, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2005, s. 641-752.
- Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7.12.1990), w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 1: *Encykliki*, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 333-392.
- Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor* (6.08.1993), w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, red. S. Małysiak, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2005, s. 531-637.
- Jan Paweł II, Katecheza *Małżeństwo w integralnym dziedzictwie przymierza* (13.10.1982), w: tegoż, *Dzieła zebrane*, cz. 1, t. 6: *Katechezy*, red. P. Ptasznik, Kraków 2007, s. 367-369.

- Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”. O Jana Pawła II teologii ciała*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2001.
- Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Do przedstawicieli UNESCO*, Paryż (2.06.1980), w: tegoż, *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, wybór tekstów i oprac. red. M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkula, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej. Fundacja Jana Pawła II–Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym–Lublin 1988, s. 51-68.
- Jan XXIII, Encyklika *Mater et Magistra* (15.05.1961), Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas, Londyn.
- Codex Iuris Canonici. Kodeks prawa kanonicznego*, Pallottinum, Poznań 2022.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1974.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum, Poznań 2002.
- Lubowicki K., *Duchowość małżeńska w nauczaniu Jana Pawła II*, Bratni Zew, Kraków 2007.
- Müller G. L., *Świadectwo mocy łaski. O nierozzerwalności małżeństwa i debacie dotyczącej dopuszczania do sakramentów osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach*, w: *Pozostać w prawdzie Chrystusa: małżeństwo i Komunia w Kościele katolickim*, red. R. Dodaro, Drukarnia i Księgarnia Świętego Wojciecha. Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2015, s. 143-159.
- Oleszak M., *Kohabitacja we współczesnej Polsce a jej model seksualności. Raport z badań*, w: *Współczesna rodzina. Szanse – Zagrożenia – Kierunki przemian*, red. nauk. K. Pujer, Exante, Wrocław 2016, s. 27-48.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, Pallottinum, Poznań 2012.
- Pius XII, *Bożonarodzeniowe przemówienie radiowe* (24.12.1945), AAS 38 (1946).
- Przygotowanie do małżeństwa – krok po kroku*, Archidiecezja Warszawska, <https://archwwa.pl/dla-narieczonych/przygotowanie-do-malzenstwa-krok-po-kroku/> [dostęp: 5.05.2023].
- Słowniczek LGBTQ+*, <https://ponton.org.pl/lgbtqiap/slowniczek-lgbtq/> [dostęp: 28.04.2023].
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* [*Gaudium et spes*], w: tegoż, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 526-606.
- Stanisławski P., *XX i XY, czyli co decyduje o płci*, <https://www.crazynauka.pl/mamy-laczenie-23-pary-chromosomow-w-tym-jedna-pare-chromosomow/> [dostęp: 30.04.2023].
- Struzik Z., *Narzeczeni wobec wiary, życia, płodności i wychowania. Statystyka*, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2014.

Struzik Z., *Przewodnik dla narzeczonych i małżeństw. Narzeczeństwo jako przygotowanie do małżeństwa i rodziny w nauczaniu Jana Pawła II*, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2010.

Struzik Z., *Wprowadzenie do programu wychowawczego opartego na wartościach według nauczania Jana Pawła II*, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2019.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1359), <https://lexlege.pl/krio/art-47/> [dostęp: 12.05.2023].